

Opmerkingen op Kennisgevingsdossier Plan-Mer Seine-Scheldeplan

An Verboven, Lode De Beck, Kris Decler

**Vervolgstudie Seine-Schelde (deel 3),
W&Z NV, afd Bovenschelde
Augustus 2006, Ecorem**

Nummer : INBO.A.2006.117
Datum : 25 – september – 2006
Auteurs: An Verboven, Lode Debeck & Kris Decler
Vragen naar : An Verboven
Geadresseerde : Cel Mer
Administratie : Departement Leefmilieu, Natuur en Energie
Afdeling : Milieu-, Natuur en Energiebeleid; Dienst milieueffectrapportage
Aantal bladzijden : 10

1. Inleiding

De rechtekking van de Leie heeft de natuurwaarden in de vallei drastisch doen dalen.

Voor de rechtekking (kaarten Vander Maelen 1910-1940) was de oppervlakte aan vochtige meersengebieden nog vrijwel gelijk aan die ten tijde van Ferraris (1750 ha in 1776).

De Leenheer beschreef in 1966 in de Leievallei Oost-Vlaanderen 'bloemrijke meersen met Dotterbloemhooilanden en Soortenrijke permanente graslanden'. In deze ecotopen ontwikkelde zich een waardevolle flora en fauna; in de winterperiode boden de open natte meersengebieden een rust- en foerageerplaats voor heel wat trekvogels.

Na de rechtekking van de Leie zijn de meersen verdroogd of opgehoogd; de eens rijke natuur in de meersengebieden is vrijwel geheel verloren gegaan.

Momenteel zijn slechts 57 ha zeer waardevolle natte terrestrische natuur overgebleven in de Leievallei tussen Wervik en Deinze (waarvan een groot deel nieuw ontwikkelde natuur (moeras en wilgenstruweel) op baggerterreinen, en slechts 3 ha halfnatuurlijk nat grasland in de meersen), met daarnaast 194 ha waardevolle natuur met zeer waardevolle elementen (waarvan 187 ha vochtig tot droog soortenrijk permanent grasland met sporadisch halfnatuurlijke relictten) (BWK INBO, 2002; Ecologische gebiedsvisie Leievallei, An Verboven, 2006, in opmaak).

Op plaatsen in de Franse en Waalse Leievallei waar de hydrologische toestand nog ongewijzigd is (bv in de Leiemeersen te Frélingien, of in Les Bas Prés in Komen) bepalen Vochtig glanshavergrasland, Dotterbloemhooiland en moerasvegetaties nog altijd de meersen.

Het project rivierherstel streeft naar integraal herstel van een rivierecosysteem. Het dient dan ook een concrete doelstelling te zijn van het project rivierherstel om de ecohydrologie van grote delen van het alluviaal gebied in de mate van het mogelijke terug te herstellen, zodat zich opnieuw een gevarieerde, waardevolle watergebonden terrestrische natuur kan ontwikkelen in het alluvium, in de kwelzones en op de valleiranden, of anderzijds compensaties uit te werken voor deze natuurtypen.

Op internationaal niveau kadert dit in Conventie van Ramsar, die aanstuurt op duurzaam beheer van waterrijke gebieden ('wetlands'); daarnaast is de Leie nog altijd een belangrijke vogeltrekroute.

Door de rechtekking van de Leie (versnelde waterafvoer) en het wegnemen van de sluis te Deinze (verlagen van het Leiepeil stroomafwaarts de sluis van Sint-Baafs-Vijve met 80 cm) is de potentiële overstroombare oppervlakte echter drastisch verminderd.

Het vroeger natuurlijk overstromingsgebied (NOG) van de Leie tussen de Franse grens en Deinze bedroeg 2867 ha. Hiervan is nu reeds de helft opgehoogd en/of bebouwd; het huidige aandeel niet-opgehoogde gronden binnen de NOG bedraagt nu nog 1444 ha (dit is het potentieel nog te vernatten gebied). (Aminal Afd. Water, 2000; Bodemkaart van België 1965-1971, OC GIS-Vlaanderen; BWK, 2002, INBO)

Na de rechtekking, en voor de aanleg van de doortocht Kortrijk was nog slechts een kleine 100 ha jaarlijks overstroombaar door de Leie, en een 400-tal ha 5-jaarlijks overstroombaar (HIC, 2004). In de praktijk was de overstroomde oppervlakte wel veel kleiner doordat de rechtgetrokken Leie niet in verbinding staat met haar overstromingsgebied, maar het toont wel de sterk verlaagde overstromingspotentie.

Bij de recente aanleg van de doortocht Kortrijk (in uitvoering) werd geen rekening gehouden met ongewenste neveneffecten; de verbreding heeft gezorgd voor een versnelde waterafvoer,

waardoor de alluviale gebieden in het pand stroomopwaarts Kortrijk vrijwel niet meer overstromen, en de overstroombare oppervlakte nog kleiner geworden is. Dit legt terug een zware hypotheek op het 'rivierherstel'.

Om te komen tot het gewenste herstel van de ecohydrologie van het valleigebied, dienen binnen het project rivierherstel oplossingen of compensaties hiervoor te worden gezocht.

2. Algemene opmerkingen

1. Integraal herstel van een rivierecosysteem wordt wel verwoord in de doelstellingen ...

“P6-7: Luik 2: rivierherstel Leie: gericht op het herinrichten van de Leievallei met het oog op het herstel van het dynamische evenwicht van het rivierecosysteem (met o.a. als 1 v/d gecoördineerde ingrepen: landschappelijke en ecologische ingrepen aan de oevers, in de vallei van de Leie, in de vallei van de zijbeken, e.a.)’
P16 (doelstellingen) ‘dit luik heeft tot doel maatregelen te treffen die leiden tot herstel of tot versterking van de natuurlijke omstandigheden en natuurlijke processen die essentieel en karakteristiek zijn voor het dynamisch evenwicht binnen het rivierecosysteem.’”

... maar in de concrete aanpak is daar weinig van terug te vinden.
In de uitvoering van het project gaat veel geld en aandacht naar de landschappelijke inkleding, terwijl fundamenteel herstel van natte natuur in het alluviaal gebied erg vaag blijft.

2. In de studie (p 59) worden enkel alternatieven voorgesteld voor het gedeelte Seine-Schelde van het project (verbreding en/of verdieping van het Leiekanaal)(waar overigens al een scenario uit gekozen werd), en niet voor het project Rivierherstel. **Er dienen echter ook verschillende ecologische scenario's te worden uitgewerkt, op basis waarvan de natuurwinst kan worden berekend, en een duidelijke, goed onderbouwde afweging kan worden gemaakt van de verschillende ingrepen en maatregelen.**

Dit houdt in:

- ***Uitwerken van verschillende scenario's voor herstel en ontwikkeling van valleiecotopen*** op basis van de ecohydrologische studie (in opmaak, Econnection) en de Ecologische gebiedsvisie van de Gouden leie (in opmaak, INBO), met oplijsten van ***prioritaire gebieden, remediërende maatregelen*** (verminderde drainage, hydrologisch beheer meanders, wijziging landbouwsysteem). Hieraan gekoppeld dient in functie van het gewenste beheer een gedifferentieerde aanpak te worden uitgewerkt van ***aankoop en beheersovereenkomsten***.
- Het voorgestelde Strategisch plan stelt een vrij uniforme aanpak voor binnen het valleigebied. Ieder deelgebied heeft echter verschillende potenties en mogelijkheden. Ook kan het herstel van het watersysteem ten koste gaan van het valleiecosysteem (bv waar een lager waterpeil bij aantakking van de meander voor verdroging kan zorgen in het valleigebied). Voor een gevarieerde natuur is een ***gedifferentieerde aanpak*** belangrijk; ***per deelgebied*** dient worden bekeken waar de prioriteiten liggen, en hoe maximale natuurwinst kan bereikt worden.
- Ontwikkeling van watergebonden terrestrische natuur mag zich niet beperken tot het gebied waar de Leie misschien nog kan overstromen, aangezien deze oppervlakte door het veranderd rivierbeheer en landgebruik sterk verminderd is. In een aantal gevallen kunnen binnen de Leievallei ***compenserende maatregelen genomen te worden die wel leiden tot herstel van karakteristieke natuurlijke omstandigheden voor een***

rivierecosysteem in het alluviaal gebied (vernatting door ophouden beekwater of door verminderde drainage, met begeleidende maatregelen naar landbouw toe (grondaankoop, afsluiten beheersovereenkomsten)).

- Indien vernatting en natuurherstel binnen het valleigebied door de sterk veranderde waterhuishouding niet haalbaar is, dienen ***compenserende maatregelen*** te worden uitgewerkt en getoetst. Deze kunnen enerzijds ***binnen de Leievallei*** (bv uitgraven van moerassige zones in de meersengebieden (NTMB-aanpak, bv. in de Leiemeersen van Wevelgem), ***of buiten de Leievallei s.s.*** (met locatiealternatieven: bv. hermeandering van grotere beken zoals de Mandel, Heulebeek; ontwikkelen natuurgebied in de vallei van de Oude Mandel-Zeverenbeek).
- ***De afbakening van het studiegebied dient hiertoe ruimer te zijn dan de voorgestelde afbakening op p7*** (ook de benedenloop van de beken en de volledige Oude Mandel-Zeverenbeekvallei dienen mee te worden opgenomen).

- ***Aantakken van oude meanders***

De aantakking van de oude meanders leidt tot een grotere rivierdynamiek en een groter en gevarieerder waterecotoop, maar leidt in veel gevallen niet tot een herstelde relatie met het winterbed (door versnelde waterafvoer, en stroomafwaarts Sint-Baafs-Vijve ook sterk gedaald Leiepeil vergeleken tot het meanderpeil). De waterkwaliteit bij heraanpakken met de Leie is meer aan calamiteiten onderhevig. Ook kan het aantakken van de meanders een versnelde toeslibbing tot gevolg hebben.

De randvoorwaarden bij aantakking dienen per meander grondig te worden onderzocht, zodat gerichte keuzes kunnen gemaakt worden, en een beleid kan worden bepaald:

- wat is de meerwaarde van de aantakking voor natuur (zowel in de waterloop als in de vallei)
- bij welke waterkwaliteit van de Leie is aantakking verantwoord
- welke begeleidende hydrologische maatregelen (verminderde drainage, ophouden Leiewater, beekwater of neerslagwater) zijn noodzakelijk om ecohydrologisch herstel in het valleigebied mogelijk te maken? (op basis van de ecohydrologische studie)

Op basis van een hydrologisch model dient een uitspraak te worden gemaakt over de aanslibbing in de meanders

- ***Aanpassing aan dijklichamen (p49)***

Het afgraven van de bermen op zich biedt weinig meerwaarde aan natte natuur: ze liggen ook vooral in een zone waar de Leie het hogere koutergebied doorsnijdt; zodat door afgraven weinig natte natuur kan ontstaan; op de huidige droge bermen ontwikkelt zich ook reeds een vrij bloemrijke vegetatie. Het afgraven hiervan kan wel de aanleg van een bredere zachthellende oever mogelijk maken, wat de natuurwaarde van de oever zal verhogen. De meerwaarde is vooral landschappelijk; misschien is het hier dan ook niet echt nodig om de volledige bermen af te graven, maar eerder een aantal doorkijken te creëren. In bepaalde locaties is het zelfs aangewezen om de grondberm niet af te graven (bv thv Sint-Baafs-Vijve stuwarm), om zo de industrie te bufferen.

Het grondverzet dat hiermee gepaard gaat is een vrij dure aangelegenheid. Het is dan ook belangrijk om de meerwaarde die dit biedt naar natuurherstel te

onderzoeken, zodat in het kostenplaatje het belang hiervan kan afgewogen worden, en keuzes kunnen worden gemaakt.

- *Van alle scenario's dient een totale beoordeling te komen van de natuurwinst, en een concrete budgettering gemaakt, zodat op basis daarvan gerichte keuzes kunnen worden gemaakt.*
- *Van de meersengebieden waar natuurontwikkeling vooropgesteld wordt dient een grondwatermodel te worden opgesteld, om op die manier het toekomstig waterbeheer nauwgezet te kunnen afstemmen op de gewenste natuurontwikkeling.*

3. Monitoring van de flora en de fauna bij zo'n ingrijpend project als rivierherstel Leie is essentieel

4. Vermits de recente aanleg van de doortocht Kortrijk heeft gezorgd voor een versnelde waterafvoer, waardoor de **alluviale gebieden in het pand stroomopwaarts Kortrijk vrijwel niet meer overstromen**, legt dit een zware hypotheek op het 'rivierherstel'. **Hier dient een oplossing voor te worden gezocht (bv waterpeilverhoging thv stuw) en geïmplementeerd, anders dienen compenserende maatregelen te worden genomen.**
5. De aanpassingen aan de **Grens-Leie te Komen** en de aanleg van een industriële ontsluitingsweg, dreigen de natuurwaarden in het waardevolle moerasgebied '**Les Bas Prés**' op Leie linkeroever sterk aan te tasten. In het kader van Integraal waterbeleid kan het niet dat aan de ene zijde van de taalgrens natuur hersteld wordt, terwijl aan de overzijde natuur verloren gaat. Vermits 'Rivierherstel Leie' een grensoverschrijdend Interregproject is, dienen in het kader hiervan **initiatieven te worden genomen om dit valleigebied te beschermen.**
6. **Het verbinden van het Seinebekken met het Scheldebekken kan gebiedsvreemd water binnenbrengen, wat wateroverlast kan veroorzaken rond Gent.** Er dient te worden onderzocht welke maatregelen hiertoe zullen ondernomen worden (nog vluggere waterafvoer?), en welke effecten deze teweegbrengen op de natuurwaarden in het gebied.
7. Er dienen **concrete alternatieven** te worden voorgesteld **voor het bergen van de bagger- en graafspecie**, alsook voor de nabestemming van de gronden
8. Wat is het beleid in relatie tot het **saneren van verontreinigde baggergronden in de vallei?** Hier dienen ook **concrete alternatieven** te worden voorgesteld
9. Er dient een verkenning te gebeuren van de **toekomstige ontwikkeling van de scheepvaartontsluiting in Vlaanderen ("Seine-Schelde West")**, en van de **mogelijke ecologische implicaties.**

3. Specifieke opmerkingen

P16:

De ‘voorzienbare werken in het luik rivierherstel Leie’ zijn een mengeling van maatregelen voor natuurherstel en recreatieve voorzieningen/landschappelijke opwaardering.

Dit dient te worden opgesplitst, zodat duidelijk wordt welk aandeel effectief naar opwaardering natuur (= effectief rivierherstel) gaat.

P40: ‘Rivierherstel Leie wil het volgende realiseren:...’

Hier blijft niet veel over van de oorspronkelijke intentie: de maatregelen beperken zich voornamelijk tot de waterloop, het valleigebied komt enkel aan bod onder ‘versterkte rivierdynamiek’.

‘Herstel van de ecohydrologie van het valleigebied met ontwikkeling van watergebonden terrestrische natuur (vochtige halfnatuurlijke graslanden, moeras, moerasbos, natte ruigten, vegetatie van overgangsgronden), ontwikkeling van dergelijke ecotopen door natuurtechnische milieubouw, of compensatie door ontwikkeling van natte natuur buiten de Leievallei s.s.’ dient hier te worden opgenomen.

P 43: ‘Door de aansluiting van de meanders komen ook de aanliggende gronden langs de meanders weer in contact met de rivier, wat een verbetering van de ecologische waarde kan opleveren’

Overstroming alleen leidt nog niet tot vernatting van het valleigebied: daar zijn ook bijkomende maatregelen (vermindering van drainage in het valleigebied zelf) voor nodig, ook kan het nodig zijn om, waar de overstromingspotentie te klein geworden is, vernatting te bewerkstelligen door ophouden beekwater of neerslagwater in het alluviaal gebied.

P 46: ‘Hellende oever zonder vooroever’: hier moet zeker ook een getrappt talud bij vermeld worden; dit biedt meer kansen voor natuurontwikkeling!

P 52: 4.2.8 Herwaardering van de zijwaterlopen:

Ook Heulebeek, Gaverbeek, Zaubeek, Aalbeek, Plaatsbeek...: hier geen limitatieve lijst zetten; er moet aandacht gaan naar alle zijbeken.

Hermeandering en opwaarderen valleigebied is vooral zeer belangrijk voor de Mandel, de oude Mandel-Zeverenbeek, de Heulebeek, de Gaverbeek.

P 54: Landschappelijke aanpak van bomenrijen langs de waterweg

Hier wordt het probleem enkel landschappelijk bekeken. De leiebermen hebben echter ook een groot ecologisch potentieel: de gekanaliseerde Leie met haar bermen vormt een nieuwe corridor in het landschap. Het is belangrijk om ook ecologische potenties mee te nemen in de besluitvorming rond het al dan niet aanplanten of verwijderen van bomen in een toch al vrij bomenarme streek, en in de keuze van de boomsoorten.

P 67: ‘In het laatste geval zou verminderde overstroming vanuit de Leie de mogelijkheden voor natte natuurgebieden hypothekeren in bepaalde meersengebieden’.

Hiervoor dienen alternatieven te worden gezocht (anders kunnen we niet echt van een volledig ‘rivierherstel’ spreken), o.m. mogelijkheden door overstroming van het Leiealluvium met beekwater, ophouden neerslagwater in de komgronden door verminderde drainage, of natuurtechnische milieubouw (uitgraven tot moerassige delen).

P 71: Aansluiten afgesneden meanders op de hoofdwaterloop:

bij 'negatief': - meanders kunnen als slibvang gaan dienen (water stroomt hier trager dan in hoofdwaterloop), waardoor ze op termijn terug dichtslibben

- wijziging landgebruik noodzakelijk (van landbouw naar natuur)

P71: Openmaken van gedempte meanders:

bij 'Milderende maatregelen': Een gedeelte kan ook ondieper worden uitgegraven, in functie van ontwikkelen van moerasvegetatie.

P72: Oeverwaluwand

bij 'negatief': - door creëren van een stabiele vooroever verdwijnt de afkalving

P 73: Herstellen historische monding...

bij 'negatief': - wijziging landgebruik noodzakelijk (van landbouw naar natuur)

P80: Aansluiten afgesneden meanders op de hoofdwaterloop:

bij 'negatief': - meanders zijn blootgesteld aan onverwachte verontreinigingen (Leie doorloopt industriezone, intensieve scheepvaart; niet alle verontreiniging is controleerbaar)

bij 'Milderende maatregelen': door kunstwerken thv de aantakkingen kunnen de meanders tijdelijk afgesloten worden

P80-81:

Bij 'Milderende maatregelen': Voldoende brede bufferstroken (10m) voorzien langsheen uitgravingen en meanderoevers.

P89: Aansluiten afgesneden meanders op de hoofdwaterloop:

bij 'positief': Verbetering van de ecologische waarde indien de aanliggende gronden langs de meanders weer in contact komen met de rivier

bij 'Milderende maatregelen': Door dempen van drainagegrachten kan verdroging worden tegengegaan. Door de kunstwerken kan in bepaalde gevallen ook beekwater worden gebruikt om de percelen te vernatten.

P 106: Ruimtebeslag en wijziging bodemgebruik en bodemgeschiktheid:

niet alleen door overstromingen, maar ook door een gerichte keuze voor vernatting in bepaalde alluviale gebieden verandert het mogelijke grondgebruik (cfr boven: rivierherstel dient ruimer te gaan dan enkel het huidige nog overstroombaar gebied s.s.)

P107: Wijziging bodemvochtregime en grondwaterpeil:

'Momenteel rust de bedding van de Leie op een ondoorlaatbare kleilaag'

- is dit ook zo waar het Leiekanaal het koutergebied doorsnijdt (tussen Zulte en Deinze?)

'...zodat bij vroegere verdieping geen effect op de grondwaterstand van het valleigebied werd waargenomen.'

- de laatste verdieping is gebeurd ten tijde van de rechtekking: hierdoor is wel verdroging van het valleigebied opgetreden?(referentie van de studie waar dit op gebaseerd is?)

P 109: Afbakening van het studiegebied: de grensstellende 10m hoogtegrens klopt voor de Leievallei tussen Harelbeke en Deinze; stroomopwaarts Harelbeke is het Leiepeil al 10m TAW; dus dienen hier ook hogergelegen beekvalleien meegerekend te worden.

P 110: Waterkwaliteit: er dient tevens een norm opgesteld te worden waaraan het Leiewater moet voldoen alvorens met de diverse meanders aangetakt te worden

P111: Fauna-Flora - Afbakening van het studiegebied:

De zone van 500m rond het plan-MER dient te worden uitgebreid ter hoogte van de Vallei van de Oude Mandel-Zeverenbeek: deze vallei én de valleirand dient ook volledig te worden opgenomen in het studiegebied.

P 112: In de ecohydrologische studie worden peilbuizen en peilschalen geplaatst om de relatie na te gaan tussen oppervlaktewater en grondwater. Op die wijze kunnen de effecten ingeschat worden van waterpeilverhogingen en -verlagingen van de meanders op de grondwatertafel in het valleigebied, zodat een gericht hydrologisch beheer in functie van de gewenste natuurontwikkeling kan worden gevoerd.

P 114: Milderende maatregelen

Monitoring van de flora en de fauna bij zo'n ingrijpend project als rivierherstel Leie is essentieel